

teszi, hogy a háborúelőtti diplomácia szótárában ez a mondat: Nem kell háború! azt jelentette, hogy most még nem kell.

A *La République* szintén elismeri, hogy Tisza nem akarta a háborút, de nyomban felfedezi, hogy azért nem volt igazi pacifista, mert Bismarckhoz hasonló harcias természet. Csak azért nem akart háborút, mert német győzelem esetére sem várt semmi jót hazája számára.

A jobboldali lapok, amelyek inkább mentesek a ma divatos pacifizmus bővületétől, nem keresik Tiszában a háború után jelentkező csömört. Megelégszenek annak elismerésével, hogy Tisza István s így az általa képviselt Magyarország nem bűnös a háború felidézésében.

Tiszában valóban hiába keressük a mai pacifizmust, amely a háború előtt csak néhány tudós könyvében és a szocialisták programbeszédeiben szerepelt. De ha ma élne Tisza, valószínűleg most sem lenne pacifista, amint a háború előtt sem volt militarista. Tisza józan mérséklete és becsületessége mindig tartózkodott a túlzásoktól és a divatos jelszavaktól.

A háborús felelősség kérdésében sikerült elválasztanunk a magyar álláspontot a némettől, sikerült észrevéteznünk, hogy volt magyar különvélemény, amely nem szolgálja utánczója a porosz nagyzolásnak. A levelek kiválogatása is igen szerencsés ebből a szempontból. Az olvasó szemmel kísérheti Tisza küzdelmeit a német diplomáciával, amely a Monarchia rovására növelte nagyra az olasz hódítási vágyat és román falánkságot. Ahogyan tiltakozott Tisza szomszédaink kapzsisága ellen, ugyanolyan eréllyel utasította vissza a német ajánlatokat, amelyek Szerbia annektálásával akartak bennünket kárpótolni. Tharaud-ék hívták fel a figyelmet a németek kétszínűségére, akik még Tisza előtt is eltitkolták a marnei vereséget, hogy megőrizhessék fölényüket a szövetségessel szemben.

A kötetben nagy helyet foglalnak el azok a levelek, amelyek Tisza fel fogását a nemzeti kisebbségekről tükröztetik vissza. Arról szólnak ezek a levelek, hogy milyen engedményeket tett az oláhoknak, hogyan védte meg a ruténeket a hadvezetőség túlkapásaival szemben. Úgy látszik, ezeket a leveleket a francia kritikusok átlapozták. Csak a szélsőbaloldali *Le Soir* foglalkozik Tisza kisebbségi politikájával, az is a régi nótát fújja elnyomásról, zsarnokságról. A kisebbségi kérdés ma nem divatos Franciaországban. Nem érdekel senkit. Igazuk is van. Az embert nem szokta érdekelni olyan dolog, ami kényelmetlenséget okoz. A lelkiismeretfurdalás pedig kényelmetlen dolog.

Fábián István.

VADÁSZAT.

*Rohan az őz, mert üldözik,
Vad kopók megrohanták,
Pedig az élet oly rövid,
S oly békések a lankák.*

*Pedig a patak oly szelíd
S a virágok oly kékek...
S ki neveli, ha elesik,
Az apró özikéket?*

*Istenem, add, hogy a golyó
Életét ki ne oltsa,
Hogy szívéből a vérfolyó
Ne ömöljön a porba.*

*Hogy menekülő izmait
Újult erők feszítsék...
De cső lángol, golyó sivt...
Gyilkos! Gyilkos! Segítség!*

Falu Tamás.